

Луценко Ю. А. Організаційно-психологічні особливості діяльності психолога, соціального педагога в умовах навчального закладу. *Соціально-психологічні виміри професійної майстерності особистості в умовах глобалізованого світу* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. [м. Тернопіль, 16-17 трав. 2013 р.] / редкол. : Г. Балл, А. Бичко, М. Боришевський [та ін.] ; гол. ред. А. Фурман. Тернопіль : ТНЕУ, 2013. С. 58-59.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГА, СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА В УМОВАХ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

ЛУЦЕНКО Ю. А.

Особливості діяльності практичного психолога і соціального педагога зумовлені специфікою підготовки, статусом професії, особливими функціями, визначеною моделлю підпорядкованості в умовах навчального закладу. Вказані вище фахівці є спеціалістами психологічної служби системи освіти України, яка функціонує понад 20 років. Практичний психолог і соціальний педагог відносяться до педагогічних працівників (ст. 21, 22 закону України «Про освіту»), а тому користуються тими ж умовами праці і пільгами.

Організаційно-психологічні особливості діяльності спеціалістів психологічної служби розглядаємо як комплексне багатокomпонентне явище, яке впливає на загальну ефективність роботи, самопочуття, самостановлення професіонала, його статус. Серед компонентів таких особливостей слід виокремити низку, які найвищою мірою впливають на вказані складові професії. По-перше, до таких складових слід віднести рівень підготовки спеціалістів в умовах отримання вищої освіти. У ході спілкування з практичними психологами, які працюють перший рік, було виявлено досить низький рівень обізнаності щодо ролі, функцій психологічної служби України в цілому і окремого спеціаліста зокрема. Крім вказаного, практичні психологи не володіють у необхідній мірі діагностичними методиками, технологією проведення тренінгової, корекційно-розвиткової роботи. Вказані напрями діяльності визначені як обов'язкові, а тому психолог, який не володіє необхідними навиками і знаннями, наражається на небезпеку негативної оцінки зі сторони керівництва та педагогів навчального закладу, втраті довіри зі сторони батьків та зацікавленості від учнів.

По-друге, не дивлячись на тривалу історію існування служби та створення необхідної нормативно-правової бази, функції практичного психолога і соціального педагога є досить розмитими і до сьогодні. У загальному вигляді функції визначенні в Положенні про психологічну службу системи освіти України, більш конкретно у відповідних наказах, листах МОН України. Зокрема, мовиться про наказ від 28.12.2006 р. № 864 «Про планування діяльності та ведення документації соціальних педагогів, соціальних педагогів по роботі з дітьми-інвалідами системи Міністерства освіти і науки України». В контексті документу вказується на виконання діагностичної, прогностичної, консультативної, профілактичної, організаційної функцій тощо. На практиці спеціалісти психологічної служби нерідко працюють в режимах: «швидкої допомоги» (зробіть щось з ним негайно), «кімнати жаху» (не будеш слухатися - поведи до психолога), «працівника по виклику» (потрібно завезти папери в міськво), «вожатої» (прикрашання ялинки і вирізування сніжинок) та ін. І лише за умови чіткого розуміння керівником закладу переваг від практичної роботи психолога і соціального педагога вказані спеціалісти стають невід'ємною частиною управлінської команди. З огляду на вказане, сьогодні гостро постало питання перегляду функцій діяльності психолога і соціального педагога, а також визначення конкретних видів робіт у межах кожної функції.

По-третє, окремим аспектом діяльності психолога є забезпечення психологічного супроводу дітей різних категорій, передусім дітей з особливими освітніми потребами. Розбудова системи інклюзивного навчання висуває нові вимоги до професійної компетентності психолога - уміти визначити особливі потреби дитини, знати нозології відхилень у розвитку, уміти працювати в умовах мультидисциплінарної команди, складати на основі вивчення особливостей дитини індивідуальну програму розвитку (індивідуальний план) тощо. Психологи на практиці стикаються з покладанням на них невластивих та суміжних функцій. Часто від психолога вимагають складання окремої корекційної програми для таких дітей, в той час коли особливості такої дитини

дозволяють включати її у загальну групу, але модифікувати стимульний матеріал чи спосіб представлення інформації (для слабочуючих чи слабозорих дітей). Окрема корекційна програма повинна складатися корекційним педагогом, посада якого передбачена відповідними нормативними документами МОН України. Окремим аспектом є організація роботи з дітьми з девіантною і делінквентною поведінкою. Аналіз даних МВС України свідчить про зростання показника злочинів і правопорушень, які скоєні дітьми у 2012-13 роках (відповідний період). Організація превентивної роботи виступає на перший план, тому важливо, щоб спеціалісти психологічної служби впроваджували у навчальному закладі програми примирення, які не лише впливають на зниження кількості конфліктів в школі, а й сприяють створенню безпечної атмосфери у закладі і громаді в цілому.

Вузівська підготовка соціальних педагогів вимагає посилення в частині формування юридичних знань щодо захисту прав і свобод дитини. З практики діяльності соціального педагога часті випадки, коли саме цей спеціаліст представляє інтереси дитини в суді, готує пакет документів на позбавлення батьківських прав, співпрацює з кримінальною міліцією у справах дітей відповідною службою. В ході проведення професійних тренінгів для соціальних педагогів з питань формування професійної компетентності з'ясувалося, що в рамках навчання на вказану спеціальність юридичні питання не розглядаються. Таким чином, захищаючи права дитини і не маючи при цьому необхідних знань, соціальний педагог ставить під сумнів власну компетентність.

До невизначених питань відносимо також статус професії практичного психолога і соціального педагога як у суспільстві в цілому, так і в умовах системи освіти, конкретного навчального закладу. Не дивлячись на зростаючу кількість психологів-терапевтів, є підстави констатувати, що визнання психолога в громаді не відбулося. Зі свого боку це впливає і на визначення підпорядкованості психолога, соціального педагога в умовах навчального закладу. Найчастіше вказані спеціалісти підпорядковуються не керівнику

закладу, а одному із заступників. У такому випадку відбувається зміщення акцентів у діяльності працівників служби, накладаються невластиві їм функції. Це призводить до низької ефективності роботи, втраті авторитету серед колег і батьків, розчарування у керівника закладу і сумнівів щодо необхідності такого спеціаліста. Тому досить важливо, щоб спеціалісти психологічної служби підпорядковувалися безпосередньо керівнику закладу, знаходячись на одній вертикальній посадовій гілці із заступниками директора, та приймали участь у плануванні, звітності, визначенні пріоритетів діяльності закладу та колективу.

В результаті аналізу особливостей діяльності практичного психолога і соціального педагога вибудовується стратегія розвитку психологічної служби системи України на наступний період. За дорученням Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи обласним центрам доручено розробити і впровадити заняття для керівників міських, районних управлінь освіти і науки, директорів навчальних закладів з питань ролі, функцій та місця спеціалістів психологічної служби в структурі освіти, закладу. Такі заходи сприятимуть зростанню значимості психолога і соціального педагога для створення безпечних і сприятливих умов для навчання і розвитку дитини, становлення її як особистості.

1. Луценко Ю. Організаційно-функціональні засади діяльності соціального педагога // Освітні моделі та технології роботи соціального педагога : методичний посібник / [Гайдар М. В., Іванова І. В., Козак Н. Г., та ін.] ; за ред. Я. В. Сухенко. - Полтава : ПОІППО, 2012. - С. 6-14.

2. Луценко Ю. Роль практичного психолога і соціального педагога у розбудові безпечного освітнього середовища // Актуальні питання організації роботи щодо захисту прав дітей: збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції. - Л.: ЛОІППО, 2012. - С. 39-40.

3. Настільна книга соціального педагога. Ч. І. (нормативно-правове забезпечення діяльності) / упоряд. Ю. А. Луценко, В. Г. Панок - К.: Білоцерківдрук, 2011 - 308 с.